

Discussie over Stadslandschappen, v.l.n.r. Hanneke Boonstra, Wjo Joustra, Maarten Schmitt, Kor Kalsbeek, foto Harry Cock

Visie Stadslandschappen als discussienota het land in

Sleutelen aan de toekomst van het landschap

'De manier waarop deze discussienota tot stand is gekomen, geeft reden tot argwaan. Ik mis de inbreng van de Ministeries van Economisch Zaken en VROM, dat zou aanzienlijk inspirerender geweest zijn. Dan zou het een gemeenschappelijk produkt geweest zijn. Nu is het alleen die visie vanuit die ene hoek.'

Hanneke Boonstra

Maarten Schmitt, stadsarchitect van Groningen, viel maar meteen met de deur in huis. De Visie Stadslandschappen, de discussienota van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, had hem aan het denken gezet - wat ook de bedoeling was -, maar echt gegrepen was hij niet. Er ontbrak

nogal wat aan, vond hij, en het gewicht van de nota stond niet in verhouding tot de inhoud: **'Het heeft veel gewicht, maar de gewichtigheid is matig.'**

Plaats van handeling: Café De Sleutel in de Groninger binnenstad, een op en top stedelijke omgeving. Gebeurtenis: discussie over

bovenstaande nota van het ministerie. Een nota over de verhouding tussen stad en land. Met als uitgangspunt het in de nota geschetste beeld van stad en ommeland als samenhangende onderdelen van een eenheid, een stadslandschap. Aanwezig in de zaal: honderd belangstellenden. Of, zoals Douwe Vis-

ser van de directie Noord van het Ministerie LNV ze liever noemde: bondgenoten. **'Bondgenoten, daar zijn we naar op zoek. En komt u met initiatieven, alstublieft.'** In de vrij academische discussie lukte dat niet helemaal. Eén opvallend pleidooi vanuit de zaal: **'heb nu eens het lef om in Nederland nieuwe steden te vormen. Er zijn nog plaatsen waar dat kan. Want wat we nu doen, is plakken, plakken, plakken aan wat er al is. En dat concept zit ook weer in deze nota.'** Ir. Sylvo Thijssen (Grontmij-directeur en landschapsarchitect) onderschreef dat. **'De nota heeft als uitgangspunt het voorkomen van verdere schade. En bevat geen visie op ruimte en samenleving in verstedelijkt Nederland. De nota is defensief, niet offensief. Zo'n visie op nieuwe steden zou een krachtige aanvulling zijn.'** Het forum was het grotendeels met hem eens: de visie over het stadslandschap valt terug op 17e eeuwse traditie, een nieuwe kijk ontbreekt.

Ongerust

In het forum: prof. ir. Jan Heeling (hoogleraar en stedenbouwkundige, bovendien technisch voorzitter deze avond), drs. Rik Herngreen (adviseur en milieuspecialist), ir. Maarten Schmitt, Cor Kalsbeek (architect), ir. Sylvo Thijssen en Wio Joustra, Volkskrantredacteur en met Heeling voorzitter van de bijeenkomst. Als inleiders waren drs. Hans Elerie, directeur van de Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe en drs. Joop Boertjens, algemeen secretaris van de NLTO van de partij. Zij zetten de toon voor deze avond. Ongerust waren ze, en een tikje somber. Boertjens omdat hij de landbouw, als onderdeel van de stadslandschappen, nog slechts een landbouw voor achterblijvers zal zijn. Nederland en de Nederlandse burgers zitten te slapen als het om een visie op de landbouw gaat, waarschuwde hij en hij voorspelde dat de landbouw in ons land op korte termijn tot 'de zachte waarden' gaat behoren, ook in de visie die het ministerie zelf in de discussienota heeft neergelegd. En dat vond hij nog het meest verontrustend. Volgens Boertjens is de agrarische sector in die visie nog slechts nuttig voor de opslag van gift

(groente-fruit-tuin) afval. En als wapen in strijd tegen de vervreemding: **'De stedeling kan nog eens het land opgaan en tegen z'n kinderen zeggen, kijk dat is nou een boer en dat zwartwit gevlekte beest, dat is een koe.'** Zijn conclusie: **'Als ik dit in de nota lees, ruik ik de geur van spruitjes.'** Waar de Nederlandse stedeling en consument kritiek heeft op de landbouw als een vervlakker en vervuiler, laat hij die mening achterwege zodra produkten uit het buitenland komen, stelde hij. **'Hij weet dat in het buitenland sprake is van kinderarbeid, hij weet dat in Egypte veel bestrijdingsmiddelen worden gebruikt bij de kweek van tomaten, hij weet dat de rozen in Kenya worden behandeld, maar daar maakt hij zich niet druk over, het is allemaal zo ver weg.'** De Nederlandse stedeling, kortom, meet met twee maten. Ziet het platteland als z'n achtertuin en sust zichzelf in slaap. En laat de eigen landbouw, nu nog steeds een economische factor met potentie, op die manier wegwijnen, aldus Boertjens. De concurrentiepositie van de Nederlandse landbouw neemt op die manier steeds sneller af. Wil die landbouw overleven, dan moet aan een aantal randvoorwaarden voldaan worden. Zo niet, dan is de grootschalige, extensieve landbouw ten dode opgeschreven. Die verdwijnt naar andere delen van de wereld. Boertjens zag voorboden daarvan verwoord in de discussienota. Zijn oproep: **'Wordt Wakker.'**

Landbouwer en landschap

Heeling zag zich door de nota voor een ander probleem gesteld. Wat is stadslandbouw? En als er stadslandbouw is, is er dan ook nog landlandbouw? En hoe marginaal is de rol van de landbouw nu in feite? De landbouw mag niet weggevaagd worden in het stadslandschap, was de conclusie na enige discussie, die hoort erbij en dan ook in de breedste zin van het woord. Als er één gebied speerpunt van de landbouw moet zijn, dan is dat het Noorden. Maar de rol van de landbouwer kan een verschillende zijn. Thijssen kwalificeerde de boer als de ideale beheerder van het landschap: **'natuurorganisaties kunnen daar niet aan tippen.'** Geef die

landbouwer subsidie, bepleitte hij, laat hem dingen erbij doen, die refereren aan de aanwezigheid van de stad. Ofwel: zorg voor economische verbreding van de landbouw, op de stad gericht. Herngreen was het volstrekt oneens met die beheerstaak van de landbouwer: zo'n taak geef je niet in handen van een onderdeel van de economische sector, dat het moet hebben van de markt. Schmitt constateerde dat veranderingsprocessen die in steden al veel langer plaatsvinden, nu ook aan de orde zijn in het landschap. Als voorbeeld geldt bijvoorbeeld De Blauwe Stad, in het Oldambt, nu nog landbouwgebied, straks een complex van water, recreatie en wonen. Schmitt: **'Daar wordt rigoureuus ingespeeld op nieuwe kansen.'**

Verfrissing

Historisch geograaf Hans Elerie noemde de Visie Stadslandschappen een zeer gewenste discussiebijdrage in de verstedelijkingsproblematiek. Ze geeft volgens hem een verfrissende aanvulling op de introductie van een nieuwe ontwerpcultuur. Maar onder dit dunne laagje vernis van waardering ging een flinke portie kritiek schuil. De makers van de nota moeten niet de illusie hebben dat verstedelijking door planning en ontwerp beheerst kan worden. **'Verstedelijking kenmerkt zich als geen ander maatschappelijk proces door chaos, willekeur en kortzichtigheid.'** Wat hij miste was de rol van de plattelandssamenleving ('die wordt weggepoetst'). Niet alleen doordat de nota teveel uitgaat van de verstedelijkingsproblematiek van de Randstad en kritiekloos wordt vertaald naar de situatie in het Noorden, maar bovendien het veel te beperkte concept 'stadslandschap' hanteert. De nota gaat voorbij aan de uitbreiding van kleine plattelandskernen, die om een zorgvuldiger benadering vraagt. Vandaar dat hij pleitte voor introductie van het begrip dorpslandschap. Een typische noordelijke vorm van verstedelijking noemde hij de aardgaswinning. In de vorm van verspreide industriële objecten, vaak omgeven door **'schaamgroen'**. Cor Kalsbeek, als architect betrokken bij de plannen voor ondergrondse gasopslag in Langelo,

vond dat daar geen negatieve klank aan hoefde te kleven: de gasinstallaties nemen eigen posities in in het landschap, zijn nieuwe vormen, die onderdeel zijn van het landschap.

Te randstedelijk

Zijn er voldoende gezichtshoeken belicht in de Visie Stadslandschappen als het gaat om de samenhang van stad en land? Voorzitter prof. Heeling vond van niet. Zijn kritiek: de technische, ruimtelijke en fysieke componenten staan er keurig in verwoord, maar de bestuurlijke en economische niet. Waarmee hij de visie van Schmitt in feite onderstreep-te.

'Een halfharde poging om de relatie tussen stad en natuur aan te geven', noemde Rik Hergreen de nota. Het ministerie krijgt een pluim voor die poging, maar maakt die niet waar. Net als Elerie was hij van mening dat de nota teveel geschreven is vanuit een randstedelijke problematiek. Tafelgenoot

Sylvio Thijssen, als landschapsarchitect bij grote landschapsprojecten betrokken, miste vooral de mens in de nota van het ministerie. **'De fundamentele behoeften, de zintuiglijke waarneming, ik zie het er allemaal niet in.'** Een ernstig gebrek, was zijn oordeel, want dat is het waar het in stadslandschap om gaat. De maatschappelijke toets, zo is zijn ervaring in de dagelijkse praktijk, doet z'n invloed gelden op die plannen. De visie van het ministerie vergroot naar zijn idee de kloof tussen planning en beheersing. Een standpunt dat de instemming van anderen kreeg: het ministerie gaat te imperatief te werk: zo zal het gebeuren en niet anders. Terwijl het juist heel goed kan zijn om bepaalde dingen juist niet te laten, wel te doen. Bovendien wordt er te neerbuigend neergekeken op de burger. In de trant van 'als u uw verantwoordelijkheid neemt, dan komt het allemaal wel goed.' **'En dat is onzin, stelde Rik Hergreen, zo werkt het nu eenmaal niet. 'Alle neuzen moeten met alle**

geweld dezelfde kant op. Dat is niet alleen nergens voor nodig, het kan ook niet.'

Hij maakte zich enige zorgen om de rol die de ecologie krijgt toebedeeld, als het om natuur gaat. **'Die rol van ecologen wordt in de discussienota overschat en verkeerd beoordeeld. Natuurlijk bestaat de behoefte om te ordenen en de ecologie is daarin een vormmiddel, zo is de algemene teneur. Maar als een ecooloog, een materiaaldeskundige dus, mag vertellen hoe de natuur eruit ziet, mag de firma Flexa zelf schilderen maken'**, aldus Hergreen. De natuur, was de conclusie, is niet heilig, is een cultuurverschijnsel.

Privilege

Het forum had z'n eigen privilege. Het mocht deze avond zeggen hoe de nota er in z'n definitieve vorm eruit zou moeten zien. Belangrijkste conclusie, na twee uur discussie: **'Er is wel iets gegeneerd in dit discussiestuk van het ministerie. Een gedach-**

